

SPROGMUSEET

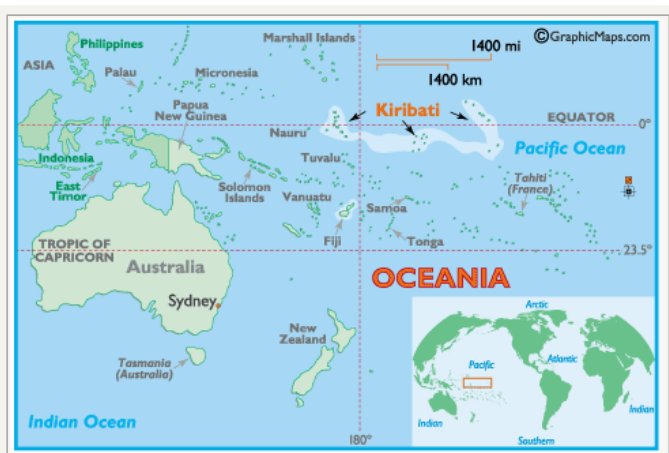
Redaktør: Ole Stig Andersen

Kiribati

 Af [Ole Stig Andersen](#) 1. december 2009 • I kategorien [Enkeltprog](#) •

Verdenshavenes vandstand stiger. Det skyldes som bekendt dels at den globale opvarmning smelter verdens is, dels at vand fylder mere jo varmere det bliver. Nogle steder kan de allerede mærke det skulpe. Gangesdeltaet i Bangladesh, fx, og små flade ølande som Maldiverne. Og stillehavslønderne Tuvalu og Kiribati er også ved at forsvinde.

Kiribati består af 32 atoller og en klippeø, fordelt på tre øgrupper der ligger omkring 1500 km fra hinanden. Fra vest mod øst Gilbertøerne, Phoenixøerne og Linjæerne. 90 % af Kiribatis befolkning bor på Gilbertøerne og 10 % på Linjæerne, Phoenixøerne er et næsten ubeboet naturreservat.

Kiribati

[Kiribati](#) er et tropisk paradys midt i Stillehavet, der hører til i den østlige udkant af det område man traditionelt har kaldt Mikronesien, dvs "De Små Øer". Det er en tidligere britisk koloni, der blev selvstændig i 1979.

Landet er kæmpestort, det strækker sig over 3.000 km fra øst til vest, som fra Danmark til Sahara. Det består af tre spredte øgrupper, der tilsammen ikke har mere jord end halvanden gange Bornholm, 800 km². Der lever små 100.000 mennesker af fiskeri, kopraproduktion og international hjælp. Det er en såkaldt mikronation og et af verdens fattigste lande. Målt i udstrækning er det et af FN's helt store medlemmer, men målt i befolkning, areal og velstand er det et af de mindste. Og derfor naturligt nok også et af de mindst omtalte.

Kiribatis flag

Vi har dog hørt om Kiribati én gang før, hvis ellers nogen kan huske det. Det var ved årtusindskiftet

Seneste sprognyheder

19/3	Evolution i sprog: Dovenskab har ændret ord videnskab.dk
30/10	Hvem taler: Kan du høre forskel på menneske og maskine? www.dr.dk
6/3	Dansklærer: Tosprogede børn bliver sprogligt forstærket www.bt.dk
28/2	Flere og flere ordblinde skifter på universitetet - Magisterbladet magisterbladet.dk
22/2	Keeper eller måske mand? "Hvilket ord er bedst? Dansk Sprognet" dsn.dk

28/3	Indigenous languages come from just one common ancestor, researchers say - ABC News (Australian Broadcasting Corporation) www.abc.net.au
27/3	UVic news - University of Victoria www.uvic.ca
26/3	New York Nonprofit Media: Native American nonprofit aims to boost community health by teaching Lakota language nynmedia.com
22/3	Teenage business owner aims to revitalize Blackfoot language globalnews.ca
19/3	Language revival preserving history www.smh.com.au

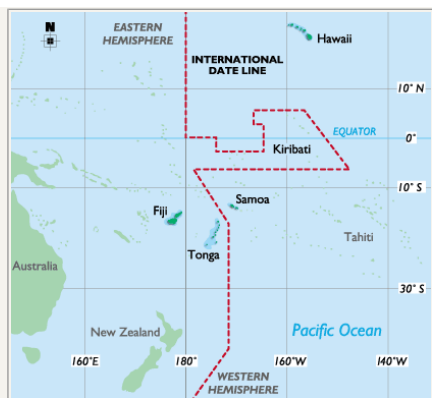
FLERE NYHEDER >>>

Verdens sprog på Sproguseet.dk på et større kort

Nye kommentarer

Artikler om

Arkiv

Omkring ækvator har Kiribati påtvunget den internationale datolinje langs den 180ende længdegrad et temmelig særpræget forløb. Bemærk Hawaii stik nord for Linjeerne i Østkiribati. Klokken er det samme på Hawaii og Linjeerne, men Linjeerne er 24 timer længere fremme i kalenderen. Altid! Det var også derfor Kiribati kunne være klodens første land der trådte ind i det tredje årtusinde.

hvor landet var det første på jordkloden hvor det nye årtusind indtraf. Det var på grund af Kiribatis umanerligt lange udstrækning tværs over Stillehavet der har skubbet datolinjen tre tusinde km mod øst. Ceremonien på den ubeboede atol [Charlotte Island](#), til lejligheden omdøbt til Millennium Island, blev fulgt i alverdens tv, fx [her](#).

Klimakonferencen

Og nu er Kiribati på vej til at blive overskyldt. Det højeste punkt på den tættest befolkede af de tre øgrupper er 6 meter.

Derfor spiller det for så ukendte Kiribati en vigtig aymbolsk rolle på klimakonferencen i København, [COP15](#), som præsidenten siden 2003, [Anote Tong](#), der hører til landets kinesiske mindretal, forventes at deltage i.

Tong har – hidtil forgæves – søgt både Australien og New Zealand om at kunne evakuere Kiribatis

befolkning dertil som miljøflygtninge, når øerne er blevet ubeboelige på grund af vandstandsstigningens indtrængende salt. De nuværende fremskrivninger forventer at øerne må forlades endeligt omkring 2050.

Gilbert

En uoplyst dansker – i dette tilfælde stort set os alle – ville nok udtale det fremmedartede navn ki-ri-BAA-ti. Men selv siger de KI-ri-bas, og det er i virkeligheden meget tættere på dansk. For Kiribati er den lokale udgave af navnet Gilbert.

I 1788 havde den britiske kaptajn [Thomas Gilbert](#) opdaget den øgruppe der kom til at hedde *Gilbert Islands* de næste tohundrede år. Men da de igen blev selvstændige var der vel ingen grund til at blive ved med at hedde Gilberts øer? Hed de ikke noget selv, på deres eget sprog? (Som forresten også i den internationale litteratur har heddet *Gilbertese* indtil fornylig.)

Selv kalder de øerne [Tungaru](#), men det navn kunne ikke så godt bruges til den nye stat fordi den foruden de tidligere Gilbertøer også omfattede [Linjeøerne](#), 3.000 km mod øst.

Ganske vist stammer Linjeøernes befolkning oprindeligt fra Gilbertøerne, og de to øgrupper var også blevet administreret sammen af de britiske kolonimyndigheder og på den måde knyttet til hinanden. Men Linjeøerne er aldrig blevet anset for en del af Tungaru, så den nye stat endte med at måtte hedde Kiribati, altså Gilbert, i forlængelse af koloniadministrationens navn.

Juleøen

Den vigtigste af Linjeøerne, [Kiritimati](#), kender vi som Juleøen, Christmas Island. Sådan hedder den fordi den blev opdaget juleaften 1777 af kaptajn Cook. (Den må ikke forveksles med [den anden Juleø](#) i det Indiske Ocean syd for Java hvor Australien har interneret 2.000 flygtninge fra Afghanistan og Sri Lanka.)

Kiritimati er den lokale gengivelse af *Christmas*. Kiritimati og de øvrige Linjeøer var ubeboede da Cook fandt dem, derfor er der ikke noget konkurrerende indfødt navn til Christmas, kun den senere lokale versionering til Kiritimati.

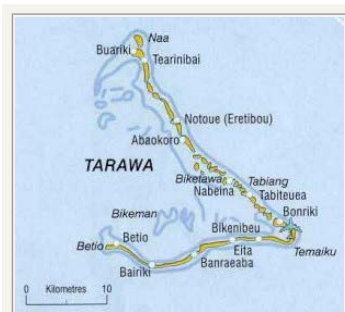

Trykbølgerne fra en atmosfærisk kerneeksplosion skyller hen over en stillehavso

Fra Anden Verdenskrigs ophør til ind i 1960erne udførte amerikansk og britisk militær talrige [atmosphæriske kernevebønsørg](#) ved Christmas Island, uden at befolkningen blev evakueret (eller militærpersonalet beskyttet). Se video [her](#).

Austronesiske sprog

Linjeøernes befolkning på omkring 10.000 kommer hovedsageligt fra Gilbertøerne og begge Kiribatis befolkningsgrupper taler altså [kiribati](#), eller *ikiribati* som det også hedder.

Over halvdelen af Kiribatis befolkning lever på Tarawa-atollen, den vigtigste af Gilbertøerne. Tarawas øer er forbundet med dæmninger, og en asfalteret landevej løber fra den ene ende af atollen til den anden. Den sydlige del er ved at udvikle sig til et sammenhængende byområde. Her ligger næsten alle Kiribatis centrale institutioner. Og engelsk er ved at blive det dominerende sprog i South Tarawa.

Både på Gilbertøerne og Linjeøerne taler folk kiribati. Ligesom fx hawaiiansk, fiji, tonga, samoansk, tahitiansk, maori og de fleste andre sprog i Stillehavsområdet hører det til den såkaldt oceaniske gren af den austronesiske sprogæt. Austronesisk betyder 'fra De Sydlige Øer'. Andre grene af samme æt er fx filippinske og malajiske sprog, de oprindelige sprog på Taiwan samt mange andre i Indonesien og New Guinea, foruden madagaskisk. Der er over 1.000 austronesiske sprog, en sjettedel af verdens samlede bestand.

Verdens korteste alfabeter

Dansk har som bekendt 9 vokalbogstaver og 20 konsonantbogstaver, men så mange har de sprog folk taler på Stillehavsoerne, slet ikke brug for. Typisk har de de fem standardvokaler, der i nogle af sprogene endda står først i alfabetet, og fx i [hawaiiansk](#) følges af bare otte konsonanter: A, E, I, O, U – H, K, L, M, N, P, W og ' (' er et stemmebåndslukke, altså en helt regulær lukkelyd ligesom P og K. Det kan ligne det danske stød. Hawaii burde egentlig staves Hawai'i med stemmebåndslukke).

[Kiribatis](#) alfabet har ligeledes kun 13 bogstaver, dog i "normal" rækkefølge: A, B, E, I, K, M, N, NG, O, R, T, U og W.

Derfor må G'et i *Gilbert* skiftes ud med et K, og L'et med et R. Desuden bryder kiribati sig ikke om lukkede stavelser, dvs stavelser der slutter med konsonant (undtagen -n), og tilføjer derfor et par støttevokaler. Således bliver GI-L-ber-t til KI-ri-ba-ti. Hertil kommer at stavelsen TI udtales [si] eller bare [s], altså KI-ri-bas.

Tilsvarende bliver *Christmas* til ki-RI-ti-ma-ti, der udtales ki-RIS-mas. Det ligner den oprindelige engelske udtale KRISmas noget bedre end ordbillederne Kiritimati og Christmas ligner hinanden. Andre stillehavssprog med samme enkle stavelsesstruktur får noget tilsvarende ud af Christmas: maori *kirihimete*, tokelau *kirihimahi*, samoansk *kilisimasi*, hawaiiansk *kalikimaki* osv.

Og i Kiritimatis 'hovedstad' *London* må L og D erstattes med R og T: *Ronton*. Ronton er med sine små 2.000 indbyggere Kiribatis næststørste by. Biblen går heller ikke fri, engelsk *Bible* bliver til *Baibara*.

Låneord på kiribati er ofte mere genkendelige i udtalen end i skriften. Fx hedder præsident *beretitenti*, der udtales be-RES-tens. Brev hedder *reta* (fra engelsk letter).

Der findes nogle få sprog der har endnu færre bogstaver i alfabetet end hawaiiansk og kiribatis 13, fx det papuanske sprog [rotokas](#) med 12. Og det sydamerikanske [pirahã](#) ville kunne klare sig med 10 (I, A, U plus 7 konsonanter) hvis ellers det havde haft et skriftsprog.

Støttevokaler kendes i alle sprog, også dansk der fx udtaler den polske by *Gdańsk* ge-DANSK og japanske *Kyoto* ko-JOO-to eller ky-JOO-to (Det 'rigtige' er KJO-to).

Kiribati blev underkastet kristen mission, og missionærerne oversatte *Te Baibara*. Den forelå tidligere i to konkurrerende oversættelser, en protestantisk og en katolsk, men er nu standardiseret. Oversættelsen voldte visse vanskeligheder, [fortæles det](#), fx var der jo ikke noget ord på kiribati for 'bjerg' der optræder jævnligt i Biblen, men aldrig på Gilbertøerne hvis højeste bjerg som nævnt er 6 meter. Missionærerne klarede sig med et indfødt ord for 'høj' (protestanterne) og et for 'bakke, bunke' (katolikkerne). Man ser det for sig: "Og Moses drog op på Sinaibunken".

Der er mange links og oplysninger, både om sproget og om øerne iøvrigt, [her](#) og [her](#).

Sådan lyder kiribati

Hør her en kiribati-popsang der vist nok handler om emigranten der længes hjem til sine fødeøer. Den er teksten på kiribati, så man kan både danne sig et indtryk af hvordan sproget lyder og ser ud.

Læs også:

1. [Na'vi](#) I filmen Avatar har heltene deres eget særlige sprog, na'vi. Her taler heltinden, hovedgedatteren Neytiri, med en plante. Na'vi blev skabt af lingvisten Paul Frommer. Der findes et interview med...
2. [Ordmaleren Tolkien](#) Man kenuva fāna kīrya mētīma hrestallo kīra i fairi nēke ringa sūmaryasse ve maīwi yaimiē? Hvem skal se et hvidt skib forlade den sidste strand, de blege ånder i dets...
3. [Tjerkesserne 21. maj 1864-2014](#) Tjerkessere over hele verden højtideligholder i dag mindedagen for folkedrabet 21. maj 1864 Det er ikke blot i Danmark der markeres et 150 års jubilæum i 2014, også det kaukasiske...
4. [Eyjafjallajökull](#) Múhaha, ay-yah-FYAH'-plah-yer-kuh-duhl, múhaha. (Fra den islandske netavis visir.is) Det er ikke kun asken fra Eyjafjallajökull der har voldt store problemer. Udtalen er heller ikke nem. "I forget my yoghurt" fik...

Tagget med: aktuelle sprog, Alfabeter, Australien, austronesiske sprog, Biblen, bogstaver, britisk, Christmas, engelsk, fiji, flag, flygtninge, FN, fonetik, fonotaks, hawaiiansk, ikiribati, Island, Jul, Juleøen, katolik, Kiribati, Kiritimati, koloni, konsonanter, London, lukkelyde, madagaskisk, maori, mikronation, Mikronesien, miljøflygtninge, Navne, New Zealand, oceaniske sprog, papuasprog, pirahã, protestant, religion, rotokas, samoansk, sprogkort, stavelser, stednavne, stemmebåndslukke, Stillehavet, støttevokaler, tahitiansk, Taiwan, Tokelau, tonga, tv, Udtale, video, vokaler

4 kommentarer**Bjørn A. Bojesen**

2. december 2009 • 21:36

"Tilsvarende bliver Christmas til ki-RI-ti-ma-ti, der udtales ki-RIS-mas. Udtaleresultatet ligner meget bedre end skriftbilledet."

Ligner hvad?

Udtaleresultatet ligner _det engelske skriftbillede_ bedre end kiribati-skriftbilledet.

(Og så kan vi ligesom slappe bedre af, for engelsk kender vi jo. Tænk nu hvis de indfødte var så uciviliserede at de sagde ki-ri-ti-ma-ti...) :-)

Svar

Ole Stig Andersen

2. december 2009 • 22:23

Det har du misforstået. Den kiribatisk udtale kiRISmas ligner den oprindeligt engelske udtale KRISmas mere end ordbillederne Kiritimati og Christmas ligner hinanden. Ikke?

Og hvorfor skulle det være særlig uciviliseret hvis de havde sagt ki-ri-ti-ma-ti? Det, eller noget lignende, er der mange andre sprog i den tidligere engelske koloniverden der gør. Se fx min gamle oversigt over Glædelig Jul på 300 sprog: <http://www.olestig.dk/julemanden/hilsen.html#kristusmesse>

Det er lidt svært at forstå hvad begrebet 'uciviliseret' har at gøre i en diskussion om sprogstruktur.

Svar

roselil

3. december 2009 • 18:41

Mange tak for god interessant læsning – jeg tror alt var nyt for mig, lige bortset fra det med atomsprængningerne. I det hele taget tak for en god blog, bliv endelig ved med den.

Svar

Bjørn A. Bojesen

5. december 2009 • 14:23

Kære Ole Stig,

jeg brugte ordet "uciviliseret" ironisk.

Og jeg er også helt med på hvad du mener – det er blot din formulering, der var uklar:

"Tilsvarende bliver Christmas til ki-RI-ti-ma-ti, der udtales ki-RIS-mas. Udtaleresultatet ligner meget bedre end skriftbilledet."

Du skriver "udtaleresultatet ligner meget bedre", men du skriver ikke _hvad_ det ligner meget bedre.

Du tager for givet at alle læsere derved forstår "udtaleresultatet ligner den engelske udtale meget bedre end det kiribatiske skriftbillede gør". Og det gør de fleste læsere måske også.

Du må undskylde ordkløveriet, og min ironiske kommentar (som desværre gik dig hus forbi). Tak for en rigtig spændende artikel! :-)

/Bjørn

Svar

Skriv en kommentar

Navn (kræves)

E-mail (kræves)

Hjemmeside

Send mig en e-mail når der kommer flere kommentarer.